

κτηρίῳ «ὡς ἄρνησιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ ἀναγνώ-
ρισιν τῆς μὴ παρ' ἡμῖν λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος τούτου, καθ' ὃ ὁ
αὐτὸς ἐκλογεὺς ψηφίζει ὑπὲρ δύο ὑποψηφίων, ἐχόντων ἀντίθετα πολι-
τικὰ φρονήματα».

Ἐν συντομίᾳ, τοιαῦτα ὁμολογήθησαν καὶ ἐρρήθησαν ἐν τῷ ἑλλη-
νικῷ βουλευτηρίῳ. Κατόπιν τοιούτων ὁμολογιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσιν
ἀληθῆ καταδίκην τοῦ λειτουργοῦντος κοινοβουλευτισμοῦ, ποῖον εἶνε τὸ
καθῆκον παντὸς φιλοπάτριδος; Οὐχὶ νῦν ἀποδεχθῆ μετὰ μοιροκρατικῆς
ἀπαθείας τὰ συμβαίροντα, τὴν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ παράβασιν παν-
τὸς θεμελιώδους θεσμοῦ καὶ κανόνος τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, τιμωμέ-
νων καὶ γεροισομένων τῶν παραβιαστῶν τῶν θεσμῶν τούτων, ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον δὲ χαρακτηριζομένων καὶ φ υ λ ά κ ω ν, — ὅποια ἀπώλεια
τῆς ἐννοίας καὶ τῆς σημασίας τῶν λέξεων! — ἀλλὰ νὰ ἐργασθῆ, νὰ ἀγω-
νισθῆ μετὰ ζήλου καὶ ἐρρωμένως ὑπὲρ τῆς τηρήσεως καὶ τῆς ἀναστη-
λώσεως τῶν παραβιαζομένων νόμων. Ἐν τοιαύτῃ μόνον ἐργασίᾳ καὶ
ἐνεργείᾳ κεῖται τὸ καθῆκον καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐλευθέρου πολίτου. Διότι
τὸ ἐλεύθερον πολίτευμα προῖποιθῆσι πρωτίστως καὶ ἐπιζητεῖ ἐλευθέρ-
ους πολίτας.

ΙΘ΄.

6 Ἰαννουαρίου 1907

Ἐπεκαλέσθη προηγουμένως τὴν μαρτυρίαν ἐγκρίτων ἀντιπροσώπων
τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου, καταγγειλάντων τὴν λειτουργίαν τοῦ πολι-
τεύματος, εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῶν πραγμάτων.
Ἐπειδὴ ἴσως ἐλησμόνησαν οἱ ἀναγνώσται τί ἐρρήθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς κατὰ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ἐπιτραπήτω
μοι νὰ συνοψίσω τὰ ὑπό τινων ρηθέντα. Εἰς τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν
ὁμολόγησεν, ὅτι ἀφοῦ εἰσηγάγομεν ἐν Ἑλλάδι τὸ κοινοβουλευτικὸν
πολίτευμα, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ· ταῦτα
δ' εἶνε ἡ ἀένναος, ἡ διαρκῆς, ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τοῦ βουλευτοῦ εἰς
τὰ τῆς διοικήσεως, ἡ παραφθείρουσα τὴν ἐννοίαν τοῦ πολιτεύματος.
Ἀκόμη δὲ ἀπελπιστικώτερον καὶ ἐπισημότερον ἀνωμολογεῖτο, ὅτι ἐν τῷ

πολιτεύματι τούτῳ, ὅπως λειτουργεῖ παρ' ἡμῖν, ἢ μὲν Κυβέρνησις νομοθετεῖ, ἢ δὲ Βουλὴ διοικεῖ...

Ἄνω ποταμῶν χωροῦσιν αἱ πηγαί.

Κατόπιν τοιούτων σαφεστάτων ὁμολογιῶν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, τί ἀγαθὸν δύναται τις τὰ ἀναμένη παρ' αὐτοῦ; Καὶ ἐν τούτοις, οὐχὶ μόνον εἶνε ἀνεκτόν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐν πάσῃ περιστάσει θεωρεῖ καθήκον τὰ ὁμολογήσει πανδήμως καὶ μετὰ στόμφρον τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτοῦ πίστιν. Μέχρι τοιούτου σημείου ἐξηχρειώθη ἡ δημοσία ἀντίληψις καὶ κρίσις τῶν ἑλευθέρων πολιτῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀπὸ τοῦ βήματος, ἀφ' οὗ ὁ κοινοβουλευτισμὸς καταγγέλλεται ὡς παραίτιος τῶν ὑφισταμένων δεινῶν, ὡς μὴ ἐπιτρέπων ἐκ τῶν συναφῶν αὐτῷ κακιῶν τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ κράτους, δυνάμεως, ἱκανῆς τὰ συντελέσει εἰς τὴν λαϊκὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν, ἢ κοινοβουλευτικὴ πίστις ἐξαγγέλλεται ὑπὸ τῶν ταγῶν μετὰ στόμφρον. Καὶ τοῦτο θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πλείστων ὡς ἔνδειξις πολιτικῆς νοημοσύνης.

Τὰ συμβαίνοντα εἶνε ἄξια τὰ προκαλέσσαι τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μελέτην τῆς κοινωνικῆς παθολογίας. Πῶς εἶνε δυνατόν εὐφυῆς ὁμολογουμένως λαός, ἐν πάσῃ στιγμή καὶ περιστάσει παρέχων δείγματα ὀξυδεοκείας καὶ μεγαλοπραγμοσύνης, τὰ στερεῖται ἐπὶ τοσοῦτον πολιτικῆς νοημοσύνης, ὥστε τὰ δίδῃ προσοχὴν καὶ τὰ μὴ ἀγανακτῆ κατὰ τῶν ἐν ὄνοματι τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ τελουμένων ἐκτροπῶν, ἅτινα ὀδηγοῦσιν αὐτὸν εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν διαφθορὰν καὶ ὀπισθοδρομίαν; Λαός, ὅστις ἐν τῇ ἀτομικῇ αὐτοῦ ἰδιότητι κέκτηται τασαῦτα ζηλευτὰ προσόντα, ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ πολιτικῇ ἰδιότητι ἐξελέγχεται κατώτερος καὶ τοῦ μετρίου. Εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ὑπὸ τῶν πραγμάτων πιστούμενον, ὅτι ἡ πολιτικὴ παρ' ἡμῖν ἀνατροφὴ καὶ πρόοδος καθ' ἑκάστην δεκάετηρίδα ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος οὐδὲν ἔχει τὰ ἐπιδείξει γενναῖον, τούναντίον δέ, ἐρείπια κοινωνικά, πολιτικά, ἔθνικα. Ὅτι ἀγαθὸν ἐν τῇ χώρῳ τελεῖται ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, ἣτις καὶ μόνη παρουσιάζει τὸ ἑλληνικὸν κράτος εὐπρόσωπον εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτὸ ξένων. Τὸ δὲ κράτος; Προσομοιάζει πρὸς τὸν μυθικὸν ἐκεῖνον Μινώταυρον, καταβιβρώσκοντα πάσας τὰς δυνάμεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,

χωρὶς νὰ εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ παράσχη εἰς αὐτὸν τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀνταλλαγμάτων.

Ὅτι συνέβαινε κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν, τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τὴν ἐνεσιῶσαν Σύνοδον τῆς Βουλῆς. Συνῆλθεν αὕτη ἐν καιρῷ, ἀλλὰ τί δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἔργον ἄξιον λόγου καὶ σοβαρὸν κατὰ τὰς ὑπεριγράκοντα συνεδρίας αὐτῆς; Λογοκοπικὰ μόνον γυμνάσματα καὶ οὐδὲν ἄλλο. Ἄν ἡ κατάστασις τοῦ κράτους εἶνε εἰς δυσάρεστον σημεῖον, ἂν τὸ ἑλληνικὸν γένος διέρχεται θλιβεράν κρίσιν, ἂν οἱ κίνδυνοι αὐτοῦ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν ὁσημέραι πυκνοῦται, ἂν ὁ ἑλληνικὸς ἀστὴρ ἀμαυροῦται ὑπὸ τὴν φωτεινὴν ἀκτῖνα βορειότερον ἀνατέλλοντος ἀστέρος, καὶ πρὸς τὴν ἀστέρα τοῦτον προσβλέπει σήμερον μετὰ πεποιθήσεως μέγα μέρος τῆς ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου Εὐρώπης, πάντα ταῦτα δὲν συνεκίνησαν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συνεχίζεται ἡ αὕτη κοινοβουλευτικὴ τακτικὴ τῆς ἐνέδρας πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι ἐρρήθησαν ἀλήθειαι τινες παρὰ τινῶν βουλευτῶν, εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπεκαλύφθη, ἔστω καὶ διὰ μυριστὴν φορὰν, ἡ θλιβερὰ κατάστασις τοῦ κράτους, ἡ πλήρης στρατιωτικὴ ἡμῶν γυμνότης, ἡ ἔλλειψις δημοσίας ασφαλείας, δικαιοσύνης, συγκοινωνίας, νομοθετικῆς ὀργανώσεως, ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἠκούσθησαν μόνον, ἐνίοτε εὐαρέστως, ἀλλὰ καὶ δυσαρέστως.

Ἡ νόσος, ὑφ' ἧς κατατρύχεται ὁ κοινωνικὸς ἡμῶν καὶ πολιτικὸς ὀργανισμὸς, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἀνέχεται τὰ δραστήρια φάρμακα. Καὶ ἔχομεν δυστυχῶς ἀνάγκην δραστηριοτάτων φαρμάκων πρὸς ἐξυγίανσιν, πρὸς θεραπείαν. Τίς ὁ τολμήσων νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θεραπείαν ταύτην εἰς τὸν νοσοῦντα ὀργανισμὸν; Λεῖπει ὁ τίς οὗτος; καὶ ἐντεῦθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἡ νόσος καὶ ἡ κακοδαιμονία.

Ἐν τῶν σπουδαιοτάτων καθηκόντων πάσης βουλευτικῆς Συνόδου εἶνε ἡ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔτους. Τοῦτο οὐδέποτε συνέβη ἐν Ἑλλάδι. Συμβαίνει ἀκριβῶς μάλιστα τὸ ἀντίθετον, ἔνεκα τοῦ λόγου, ὅτι ἡ μέριμνα τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀποβλέπει πρωτίστως εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἰδιωτικῶν καὶ κομματικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἥμιστα δὲ εἰς τὰ γενικώτατα καὶ ζωτικώτατα συμφέροντα τοῦ Κράτους. Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, διακριθεὶς ἐπὶ οἰκονομολογικῇ ἐμπειρίᾳ, εἶπε πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὰ ἐπόμενα, εἰσάγων τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους: «Ἡ βραδύτης τῆς ἐπιτηρησί-

σεως τοῦ προϋπολογισμοῦ συνεπίγεται σοβαρώτατα κακά, ἐμποδίζει πᾶσαν δυνατὴν βελτίωσιν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, καθίστησι φανταστικὸν τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν δημοσίων δαπανῶν, καὶ συγχρόνως ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέραν καὶ κανονικὴν πορείαν τῆς διοικήσεως».

Τίς ἀγνοεῖ ταῦτα, οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν πολιτευομένων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν κοινῶν πολιτῶν ἐν Ἑλλάδι; Καθ' ἕκαστον ἔτος ἀκούονται διαμαρτυρίαι τῶν σωφρονούντων, ἀλλὰ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπαναλαμβάνεται τὸ θλιβερὸν φαινόμενον, ἐπὶ παρακωλύσει τῆς λειτουργίας τῆς διοικήσεως. Ὅτι ἐννοεῖ νὰ ἐφαρμόζη ἐν ταῖς περιορισμέναις αὐτοῦ οικονομικαῖς σχέσεσιν ὁ τελευταῖος τῶν ἰδιωτῶν, τοῦτο δὲν ἐννοεῖ καὶ δὲν θέλει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ κράτος, ὃ περ οὐδὲν ἄλλο τυγχάνει ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ ἰδιωτῶν. Εὐχερῆς ἡ δικαιολογία. Τυγχάνει καὶ τοῦτα ἐκ τῶν συμφυῶν ἐλαττωμάτων τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος.

Δὲν ἀποβλέπει τοῦτο, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω μετὰ θλίψεως, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν κοινωνικῶν, τῶν πολιτικῶν, τῶν ἔθνικῶν συμφερόντων. Ἀποβλέπει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδιωτικῶν, τῶν ἐπαρχιακῶν, τῶν κομματικῶν συμφερόντων. Τοιαύτη ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κράτει.

Εὐφυῆς δημοσιογράφος, ἐξυπηρετῶν μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τὰ κοινωνικά, καὶ ἐν εὐρυτάτῃ ἀντιλήψει τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα, ἔγραφε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐν ἐπαρχιακῇ ἑφημερίδι τὰ ἐπόμενα περὶ τῶν συνήθων μεριμνῶν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ὑπουργῶν ἐν Ἑλλάδι. Τὰ ἀναδημοσιεύω πρὸς μελέτην, πρὸς διδασκαλίαν, οὐχὶ πρὸς τέτριψιν :

«Μεταξὺ τῶν ἔθνικῶν κινδύνων, τῶν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐπιβάλλουσι καὶ τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν προσωπικῶν συμφερόντων τῶν βουλευτῶν, οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν διστάζουσι. Προτιμῶσι νὰ θεραπεύσωσι τὰ προσωπικά συμφέροντα παρὰ νὰ ἐπιληφθῶσιν ὕλων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουσιν αἱ περιστάσεις.

«Ἡ ἀλήθεια αὕτη προσκόπτει καὶ εἰς τὸν ἐπιπόλαιον παρατηρητὴν. Ἄλλ' ἐν παράδειγμα καθιστᾷ τὴν ἀλήθειαν σκληροτέραν.

«Θέσατε ἀφ' ἑνὸς τὸν διορισμὸν ἢ τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας θέσεως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, καὶ τὴν κατασκευὴν μιᾶς γεφύρας ἐν οἳαδήποτε θέσει.

«Ὁ Ὑπουργὸς οὐδ' ἐπὶ στιγμήν διατίθει. Προτιμᾷ τὸν διορισμὸν, τὴν δημιουργίαν τῆς νέας θέσεως, ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τῆς γέφυρας.

«Τίς ζητεῖ τὸν διορισμὸν; Εἷς ἄνθρωπος, μία οἰκογένεια.

«Πόσοι ζητοῦν τὴν γέφυραν; Ὁλόκληρος κοινωνία.

«Καὶ εἷς ἄλλος ἀκόμη, πολὺ μεγαλειότερος τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος. Τὴν ζητεῖ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κράτους. Καὶ μία μεγαλειότερα προσωπικότης, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἡ ἱστορικὴ ἀνάγκη τοῦ ἔθνους.

«Καὶ ὅμως ὁ Ὑπουργὸς διὰ τὸν διορισμὸν ἢ τὴν δημιουργίαν νέας θέσεως θὰ ἐπινοήσῃ χίλια ψεύδη, θὰ ὑποκριθῇ μὲ τὸν ἀναξιοπρεπέστερον τρόπον καὶ θὰ ἐπικαλεσθῇ μὲ τὴν κυνικωτέραν τόλμην τίς ἀνάγκας δῆθεν τῆς ὑπηρεσίας, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν δαπάνην ταύτην.

«Διὰ τὴν γέφυραν θὰ ἀντιτάξῃ ἕν ξηρὸν καὶ ἀποτρόπαιον—non possumus, δὲν δυνάμεθα.

«Συνήθως ἐπαναλαμβάνουσι ὅλοι, οὗτοι αἱ γέφυραι ἐξυπηρετοῦσι τὴν συγκοινωνίαν, τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα, τὴν πρόοδον. Ἄλλὰ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν ἐννοοῦσι τὴν σημασίαν τῶν λέξεων καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ λαμπραὶ λέξεις καταντῶσι κενὴ φρασεολογία. Διὰ νὰ ἐννοήσῃς τὸ βάθος, τὸ ὁποῖον περιέχει ἡ λέξις γέφυρα, πρέπει νὰ σταθῶσιν ἐπὶ ἑνὸς λόφου καὶ νὰ ἀτενίσωσιν εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἔχει στηθῆ γέφυρα. Θὰ ἴδωσι θέαμα ἄπλοῦν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἐγκρύπτει ἔννοιαν ὑψηλὴν. Ἐγκρύπτει τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, ὅλον τὸν μηχανισμόν τῆς προόδου. Οἱ ἄνθρωποι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, διέρχονται ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν ἀδιαλείπτως.

«Ποῦ μεταβαίνουν; εἰς τὴν ἐργασίαν. Ποῦ ἐπιστρέφουσιν; Εἰς τὴν ἀνάπαυσιν. Ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαλείπτου ταύτης κινήσεως; Ἡ συντήρησις τῆς ζωῆς, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, ἡ δρᾶσις τοῦ κράτους, ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

«Ἐξαφανίσαι τὴν γέφυραν, καὶ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου ἐκλείπει. Ἐξαφανίζεται ἡ δύναμις τοῦ κράτους, ἡ ἱστορία του, ἡ τιμὴ του.

«Τοιοῦτο μεγαλεῖον φέρει μία γέφυρα ἄπλουστάτη.

«Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει πλέον καταφρονημένον ὄνομα ἐν τῇ πολιτικῇ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γέφυρας. Καὶ δὲν ὑπάρχει λέξις, ἡ ὁποία νὰ προσενῇ στενοχωρίαν τόσο μεγάλην εἰς ἕνα πολιτευόμενον, ὅσον ἡ λέξις γέφυρα».

Ἀντέγραφα τὸ παράδειγμα τῆς γεφύρας χάριν τῆς ἀντιθέσεως, τὴν ὅποιαν ἐπεκαλέσθη ὁ εὐφυῆς ἐπαρχιακὸς ἀρθρογράφος, ἵνα καταδείξῃ τὴν οἰκτρότητα τοῦ διέποντος πολιτικοῦ συστήματος, τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Ἄλλ' ἡ γέφυρα δὲν εἶνε τὸ μόνον παράδειγμα, ὃ περ δύνатаί τις νὰ ἐπικαλεσθῆ, ἵνα καταδείξῃ τὰ ἔργα καὶ τὰ ἐλατήρια τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. Προκειμένου περὶ κοινωνικῆς ἐνισχύσεως, ἐκδηλοῦται ἀδιαφορία, ἀπάθεια, νάρκη. Ὁ διορισμὸς ἀργομίσθου ἐξυπηρετεῖ περισσότερο τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, δηλαδὴ τὰ συμφέροντα τοῦ κόμματος, ἀπὸ τῆν κατασκευὴν μιᾶς γεφύρας, ἢ οἰουδήποτε ἄλλου εὐεργετικοῦ ἰδρύματος. Τοῦτο ἐπείτρεπτο ἴσως ν' ἀγνοῆ ἢ ἐν τῇ πρωτευούσῃ κεντρικῇ διοίκησιν. Ἀλλὰ νὰ τὸ ἀγνοῆ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας, νὰ μὴ τὸ ἀντιλαμβάνηται ὁ ἀποστέλλων αὐτὸν εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐπαρχιώτης; Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ νόσος τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, νόσος καταμαρῶσα καὶ καταβαρῶσα τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν.

Καθ' ἕκαστον κοινοβουλευτικὸν ἐνιαυτὸν ἀποστέλλονται εἰς τὸν ἴδην χιλιάδες δυστυχῶν πολιτῶν Ἑλλήνων. Πάντες οὗτοι εἶνε θύματα τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν, οἵτινες κατεκάλυψαν τὴν ἑλληνικὴν γῆν καὶ οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐκλίπωσι, νὰ ἐξαφανισθῶσι ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτῆς, ἢ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία, μνήμων τῶν καθηκόντων αὐτῆς, ἔμεριμνα μᾶλλον περὶ ἀποξηράσεως ἐνὸς τέλματος, νοσογόνου αἰτίας τῶν πυρετῶν, ἢ περὶ διορισμοῦ δεκάδος ἀργομίσθων, οἵτινες ἐπίσης, ὡς ἐκ τῆς ἀργίας, εἰς τὴν καταδικάζονται νὰ λαμβάνωσι καθ' ἕκαστον μῆνα τὸν μισθὸν αὐτῶν, χωρὶς νὰ θέσωσι εἰς κίνησιν τὰς πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις, δὲν διαφέρουσι ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἀπὸ τὰ θύματα ἐκεῖνα τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν, τὰ βραδέως φθίνοντα καὶ ἐξαφανιζόμενα ἐκ τοῦ προσώπου τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Τὸ ἔλος καὶ αἱ ἀναθυμιάσεις αὐτοῦ προσβάλλουσι καὶ δηλητηριάζουσι τὸν φυσικὸν ὄργανισμὸν, ἀλλ' ἡ ἀργία καὶ αἱ παρομαρτοῦσαι αὐτῇ κακίαι προσβάλλουσι ἐπίσης καὶ δηλητηριάζουσι τὸν ἠθικὸν καὶ ψυχικὸν ὄργανισμὸν τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας. Τίς ὁ αἴτιος τῆς καταστάσεως ταύτης; Κατηγγέλθη πρό τινων μηνῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ ἑλληνικοῦ βουλευτηρίου. Ἡ δηλητηριώδης πολιτικὴ ἀρχή, ἡ καλουμένη Κοινοβουλευτισμὸς, ἡ θυσιάζουσα τὰ γενικά, τὰ κοινωνικά, τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα, εἰς τὰ μερικά, τὰ ἀτομικά, ἢ προτιμῶσα τὸν διορισμὸν

χιλιάδων ἀργομισθίων ἀπὸ τὴν κατασκευὴν μιᾶς γεφύρας, ἀπὸ τὴν ἀποξήρανσιν ἐνὸς τέλματος, ἀπὸ τὴν ἐξυγίανσιν δηλαδὴ ἐνὸς τεμαχίου ἐλληνικῆς γῆς, μιᾶς ομάδος Ἑλλήνων πολιτῶν.

Οἱ ἐλώδεις πυρετοὶ τῶν τελμάτων ἐξενεύρισαν καὶ ἐξεφύλισαν μυριάδας Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἐπίσης οἱ ἐλώδεις πυρετοὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ τέλματος ἐξεφύλισαν καὶ ἐξεφύλισαν τὴν ἐλληνικὴν ψυχὴν. Τὰ ἀποτελέσματα διεξετραγῶδηθησαν ἐπανειλημμένως καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βήματος τῆς ἐλληνικῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ ποῦ εὐρίσκεται ὁ ἰσχυρὸς λατρὸς νὰ χορηγήσῃ τὰ προσήκοντα ἰσχυρὰ φάρμακα πρὸς ἐξυγίανσιν, πρὸς τόκωσιν, πρὸς θεραπείαν, πρὸς σωτηρίαν τοῦ κινδυνεύοντος κοινωνικοῦ καὶ ἔθνικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας ;

Κ'.

12 Ἰανουαρίου 1907

Ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ πολιτικῷ μυθιστορήματι, τῷ « Ἐνδομίωρι », ὁ Βενιαμὴν Δισραέλης, χαρακτηρίζων τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβερνήσιν τῆς Ἀγγλίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου Κίνιγγς καὶ τὴν ἐν τῇ χώρῃ ἀπόλυτον λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, τίθησιν εἰς τὸ στόμα μιᾶς τῶν ἡρωίδων του, τῆς δουκίσσης Ζηνοβίας, συζύγου-μεγιστᾶνος τῆς βασιλικῆς ἀδελφῆς, τὰ ἐπόμενα : « Πρὸς τί ὀμιλεῖτε περὶ τῆς δημοσίας γνώμης ; δὲν γινώσκω νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη, ἐκτὸς τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Κοινοβουλίου ». Κατὰ τὴν εὐφροσύνην ἐκείνην κυρίαν, ὀλόκληρος ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς δύο δυνάμεις : εἰς τὴν Ἀδελφὴν καὶ εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἀλλ' ἐκ τῶν δύο τούτων δυνάμεων ἡ πρώτη ἐτύγγανεν ὀνομαστικῆ. Ἡ βασιλεία ἀληθῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξασκεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὸ παλαιὸν γόητρον, ἀλλὰ τοῦτο ἕνεκα τῆς λαμπαδόρος αὐτῆς μάλλον καὶ τῆς πολυτελείας· ἐν τούτοις πραγματικὴν δύνάμιν δὲν ἐξασκεῖ, παρὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν συντηρητικῶν στοιχείων τῆς χώρας, ὅπως τηρηθῆ ἡ παλαιὰ ἰσχὺς τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Πᾶσα ἡ ἐξουσία ἐν Ἀγγλίᾳ διατελεῖ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, καὶ ἰδίᾳ ἀπότινος χρόνου ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Ταύτης τὰ μέλη εἴτε ἢ κατ' ἐξοχὴν κυβερνώσα τάξις, εἴτε ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Τόρρων, εἴτε ὑπὸ τὴν τῶν Οὐγγων, τὸ ἠνωμένον βασίλειον μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ καθ' ἅπασαν τὴν ὑδρογειον. Μέχρις ἐπ' ἐσχάτων, μέχρι

τῶν ἐκλογικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅποτε ἡ ψήφος τοῦ πολίτου ἐτύγχανε περιορισμένη, ὠρισμένα οἰκογενεῖαι πατρικίων καὶ πολιτῶν τῆς μέσης τάξεως, γαιοκτήμονες δηλαδή, μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοβιομήχανοι, ἀπετέλουν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς πολιτικῆς δυνάμεως, ἣτις, παρὰ τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς, συνετέλεσεν οὐ σμικρὸν διὰ τοῦ λειτουργοῦντος ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος, κοινωνικοῦ τε καὶ πολιτικοῦ, εἰς τὴν παγκόσμιον ἐξάπλωσιν τῆς ἀγγλικῆς φυλῆς.

Ἀνατιροῦντες σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ Κοινοβούλιον εἶνε τὸ πᾶν, περισσότερον ἢ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἔγραφε καὶ ἐπολιτεύετο ὁ Βενιαμὴν Δισραέλης, ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἐκπροσωπεῖ πλέον τὴν γνώμην ἢ τὰ συμφέροντα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ προσώπων. Ἐξω αὐτοῦ ἔφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἕτερα δύναμις ἀκατάβλητος, πανίσχυρος, εἰς οὐδένα ὑποχωροῦσα. Δύναται γὰρ χλευάζει αὐτήν, περιφρονητικῶς ἐκφραζομένη, αἴτη ἢ ἐκέλη ἢ δούκισσα, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ὑφίσταται ἰσχυρά. Εἶνε ἡ δημοσία γνώμη καὶ κύρια ὄργανα αὐτῆς, ὁ τύπος καὶ αἱ λαϊκαὶ συναθροίσεις. Ἡ σύγχρονος αὕτη πολιτικὴ δύναμις, ἡ καθ' ἑξοχὴν ἄνασσα τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, οἷαν μόλις προησθάνετο, καίπερ ἐκθειάζων αὐτήν, κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Ρουσσώ, εἶνε ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ δημοσία γνώμη, ἣτις, διηνεκῶς μεριμνῶσα περὶ τῶν συγχρόνων πραγμάτων, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διαφερόντων τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, παρακολουθεῖ μετ' ἀγρύπνου ὀφθαλμοῦ πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς Κυβερνήσεως, ἐνισχύουσα αὐτήν ἐν ἣ περιπτώσει εἶνε σύμφωνος πρὸς τὴν πολιτικὴν τάξιν τοῦ τόπου καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, διαμαρτυρομένη δέ, ὅποτε ἐφαρμόζει πολιτικὴν, ἀντικειμένην πρὸς τὰ ἔθρικά συμφέροντα καὶ τὴν πολιτικὴν ὁμολογίαν, δυνάμει τῆς ὁποίας εἶχε τύχην κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης.

Δημοσία γνώμη ἐν τινι χώρῳ δὲν εἶνέ τι μεταφυσικὸν καὶ ἀφηρημένον. Εἶνε θετικὸν καὶ δεδομένον. Ἐκφράζει αὐτὴν τὴν σκέψιν ἑνὸς λαοῦ, σκέψιν ὅσον ἔνεστιν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Ἀλλ' ὅπως ἀποτελεσθῆ ἡ πραγματικὴ ἐλευθέρη γνώμη ἐν τινι κοινωνίᾳ, δεόν αὕτη γὰρ μὴ τυγχάνει ἐστερημένη ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Διὰ μὲν τῆς ἀγωγῆς δηλοῦται ἡ οἰκογενειακὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀνατροπὴ λαοῦ τινος, ὡς ἀτόμου ἢ κοινωνικοῦ ἀθροίσματος, κεκτημένου θετικῶν χαρακτήρα, βούλησιν, ἐμμονὴν εἰς τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ, ἧς δὲν ἀπορρίπτει ἐκάστοτε, οὐδὲ μεταβάλλει, παρασυρόμενος ἐκ διαφορῶν αἰτίων,

καὶ δὴ ἐκ συμφερόντων, παθῶν ἢ αἰσθημάτων, οὐδαμῶς δικαιολογούμενων· διὰ δὲ τῆς μορφώσεως νοεῖται ἡ προσήκουσα παιδείυσις, ἡ ἀνάλογος δηλαδὴ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ρύθμισις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, καθισταμένου ἱκανοῦ ν' ἀντιληφθῆ τῶν ποικίλων προβλημάτων τοῦ βίου, τοῦ τε καθ' ὄλον καὶ τοῦ ἐπὶ μέρει. Καὶ τοῦτο βεβαίως σχετικῶς, οὐχὲ δ' ἀπολύτως. Διότι, ἔστερημένος τῆς προσηκούσης ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως, παρὰ τὴν ἔμφυτον αὐτῷ νοημοσύνην, δὲν δύναται ἢ νὰ καθίσταται ἔορμαιον, καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις καὶ διευθύνσεις, τοῦ πρώτου τυχόντος ὑποκριτοῦ ἢ ἀπατεῶνος. Ἐὰν ἡ ἔλλειψις αὕτη κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς παιδείυσεως καὶ μορφώσεως δὲν ἐξασκῆ μεγάλην σημασίαν ἐν πολιτείαις μοναρχουμέναις ἢ ὀλιγαρχικαῖς, ἐν αἷς ὁ λαὸς οὐδεμίαν κέκτηται προσωπικὴν, ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, δραῖον ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας, ἄλλ' ἐν ταῖς δημοκρατικαῖς πολιτείαις τοῦτο εἶνε ἀναπόδραστον. Ὅτε ὁ λαὸς οὐδεμίαν κέκτηται συνείδησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων, κατ' ἐπίφρασιν μόνον πολιτεύεται, δηλαδὴ, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, μετέχει κρίσεως καὶ ἀρχῆς· πράγματι εἶνε δούλος ὑπὸ τὴν χειρὶσθην ἐκδήλωσιν τῆς λέξεως. Διότι τυγχάνει τοιοῦτος ἐν τῇ ὑποθέσει, ὅτι εἶνε κύριος καὶ δεσπότης.

Οἱ φιλοσοφῆσαντες περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος, ἔστω καὶ μὴ βασιζομένου ἀκόμη ἐπὶ τῆς πανδήμου ψήφου, ἐξέφρασαν ἐκάστοτε διασταγμούς, ἂν εἰλικρινῶς κρατῆ παρ' αὐτῷ ἡ λαϊκὴ, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα. Ναί, κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἀφοῦ ὁ λαὸς, ἐξ ὀλοκλήρου ἢ περιορισμένως, λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀντιπροσώπων του. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι; ὄχι. Ὅποτε προστρέχει εἰς τὰς κάλπας καὶ ψηφίζει πρόσωπα, πάθη, χωρὶς νὰ ἔχη πλήρη ἀντίληψιν τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν, πολιτικῶν, παγκοσμίων προβλημάτων, δὲν πολιτεύεται πράγματι.

Ὁ πρόγκληψ Ἀλβέρτος, ὁ πεφωτισμένος σύζυγος τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, συνείθιζε νὰ λέγη, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ συμβαινόντα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς πολιτείας, ὅτι τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, ὑπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴν βεβαίως, δηλαδὴ τὴν ὀλιγαρχικὴν μορφήν, διατελεῖ ὑπὸ δοκιμασίαν.

Ἀπορρέει ἀπὸ τῆς λαϊκῆς βουλήσεως, ἢ ὄχι; Ἴδου τὸ ζήτημα. Εἶπον ἄνωτέρω, ὅτι κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπορρέει ἡ κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τῆς λαϊκῆς βουλήσεως, ἀφοῦ ὁ λαὸς ψηφίζει τοὺς ἀντι-

προσώπους του αὐτοπροσώπως καὶ οὐχὶ διὰ πληρεξουσίου, τυγχάνοντος εἰδημονεστέρου.

Ἄλλ' ἂν μή τι ἄλλο, ὅποια τυγχάνει ἢ ἰκανότης περὶ τὴν διάκρισιν τῶν ἀντιπροσώπων του ; Ὡς ἄρθότατα παρατήρησαν νεώτεροι κοινωνιολόγοι, ἐν πάσῃ ἱστορικῇ ἐποχῇ ὁ δημοφιλὴς ἀνὴρ κατ' ἐλάχιστον τυγχάνει ἀνώτερος τοῦ πλήθους καὶ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς. Ὁ πράγματι ἀνώτερος εἶνε δυσάρεστος, ἀποκρούεται. Ὁ λαὸς ἀρέσκεται συνήθως, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, εἰς τὰς μειριότητας, καὶ τὸ χείριστον εἰς τοὺς κολακεύοντας αὐτόν. Ὁ κόλαξ τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς ἀρέσκεται εἰς τὴν φαλίξραν τοῦ βασιλέως, ἀπομμεῖται αὐτήν, εὐρίσκει ἁρμοστικώτατον τὸν βῆχα αὐτοῦ, καὶ ὅ τι ἄλλο χαρακτηρίζει πάντα διεφθαρμένον καὶ ἐκφυλον αὐλικόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ δημοκόλαξ δὲν διατάζει νὰ θεοραπεύσῃ καὶ νὰ ἐπευφημήσῃ πᾶσαν τοῦ λαοῦ μωρίαν καὶ ἰδιοτροπίαν. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται, ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἐπικοινωνία μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου, ὑπερερουῖντος αὐτόν πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς, μὴ ἀνεχομένου ἄρα νὰ προσπέσῃ εἰς τὰ γύνατα αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν ἐκλιπαρήσῃ. « Ἐπὶ δέκα ἀνθρώπων, οἱ ἐννέα εἶνε ἐξ ὀλοκλήρου ἀνόητοι », ἔλεγεν, ὑπερβολικῶς βεβαίως, ὁ διάσημος Ἄγγλος ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος Carlyle. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τί δύναται τις ν' ἀναμένῃ παρὰ τοιούτων ἀνθρώπων, προσερχομένων εἰς τὴν κάλπην ; Τοιαύτη εἶνε ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ σύστασις τῶν κοινωνιῶν, οὐδεμία δ' ὑπερφυῆς ἰσχὺς δύναται νὰ μεταβάλῃ τὰ πράγματα. Ὁ εὐφρυνέστερος, ὁ ἐναρετώτερος τῶν ἀνθρώπων, ἀποτεινόμενος εἰς τὴν λαϊκὴν μίξαν, ἀκατέργαστον ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἠθέλεν ἀποτύχῃ. Καὶ ταῦτα περὶ ἀνθρώπων, μὴ ὑπερεχόντων κατὰ πολὺ τῶν συγχρόνων αὐτῶν, τοῦ κοινωνικοῦ ἀθροίσματος. Ἄλλ' ἐν ἡ περιπτώσει οὗτος ἐτύγχανεν ἀνώτερος ὑπὸ πάσας τὰς ἐποψεις τῶν περὶ αὐτὸν ἀξιούντων κοινωνικῆν ἀρχηγίαν, δὲν θὰ ἐλιθοβολεῖτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀλλὰ θὰ ἠγνοεῖτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ προθέσεως καὶ μοχθηρίας.....

Τοιοῦτοι διαταγμοὶ καὶ επικρίσεις ἐκφράζονται περὶ τῆς δημοσίας γνώμης ἐν τῇ κοιτίδι, ὡς ἀναγράφεται συνήθως, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, τῇ Ἄγγλιᾳ.

Δὲν ἔπραξαν τοῦτο ἐκ γενετῆς ἢ ἐξ ἰδιορρυθμίας συντηρητικοί, οἳ οὐδὲν οὐδέ τις βασιλίσσης τῆς Ἄγγλιας, ἢ ὁ Carlyle. Αὐτὸς ὁ

Σπένσερ, μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν σαφῆ καὶ λελογισμένην σκέψιν, ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἄλλως τε ἐμπεφορημένοις ἑλευθεριωτάτων φρονημάτων, κατήγγειλε πλέον ἢ ἅπαξ τὸν κοινοβουλευτικὸν φετιχισμὸν ὡς μίαν τῶν θλιβερωτέρων παραπλανήσεων τῶν καθ' ἡμῶς χρόνων. Ἐκαστὸν πολίτευμα εἶνε καλόν, ἐφ' ὅσον συμμορφοῦται πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τοῦ λαοῦ, οὗ τυγχάνει ἡ ἠθικὴ ἐκδήλωσις. Ἄλλ' ἐν ἡ περιπτώσει εἶνε ἀσύμφωνον, παρὰ τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ τὰ φιλοσοφικά, εἶνε ἀτύχημα διὰ τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον κέκληται νὰ κυβερνήσῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ πρὸς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Τοῦτο μαρτυρεῖ διὰ μυρίων παραδειγμάτων ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὁ ἀγγλικὸς κοινοβουλευτισμὸς ἀριθμεῖ εὐγενεστάτας σελίδας ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἱστορίᾳ. Ἄλλ' ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κοσμοκρατορία, ὁ ἱμπεριαλισμὸς, δὲν ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἐπιτροπήν, τὴν ἐκλεγομένην παρὰ τῶν δύο πολιτικῶν σωμάτων, τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ τῆς τῶν Κοινοτήτων. Αὕτη ἔχει βεβαίως πλήρη ἑλευθερίαν ἐνεργείας, ἀλλ' ἐν τῷ μέτρῳ, τῷ ὑπαγορευομένῳ ὑπὸ τῶν δικαίων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ τῆς χώρας. Ὁ ἀγγλικὸς κοινοβουλευτισμὸς, διὰ τῶν ἑλευθέρων αὐτοῦ συζητήσεων, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ δίκαιον, τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειονοψηφίας καὶ μειονοψηφίας, ὑπὸ πάσας τὰς ἐπώψεις, δὲν εἶνε παράσιτον φυτόν ἐπὶ τοῦ ἰσχυροῦ κορμοῦ τοῦ παλαιάτου ἀγγλοσαξωνικοῦ δένδρου, τοῦ σκιάζοντος καὶ σκέποντος ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ σκιάν τὸ βρεττανικὸν ἔθνος. Ὁ ἀγγλικὸς κοινοβουλευτισμὸς, διὰ τοῦ φιλελευθέρου καὶ ἐρευνητικοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος, δὲν παρακωλύει τὴν δράσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν αὐτονομίαν τοῦ ἀτόμου. Ὑποβοηθεῖ καὶ ταύτην καὶ ἐκείνην.

Ἐξελέγχει ἐκάστοτε τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ προασπίζει καὶ ἐξασφαλίζει τὸ ἄτομον ἐν τῇ παγκοσμίῳ αὐτοῦ δράσει καὶ ἀποστολῇ. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμήν, ὑπὸ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ διοίκησιν τῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν ριζοσπαστῶν, αὐτῶν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, τῶν παρακαθημένων ἤδη ἐν τῇ ἀγγλικῇ κυβερνήσει, ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος δὲν εἶνε τοῖς φαίνεαντ, ὡς ἀξιοῖ ἡ θεωρία. Τὸ ἡθ' ἐ λ γ σ ε καὶ κατέστη ὁ ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος καὶ διαχειριστὴς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Διότι ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπινου γένους μαρτυρεῖ, ὅτι οἱ μεγάλοι σταθμοὶ τῆς ἱστορικῆς προόδου ὑφείλονται εἰς τὴν ὑπέροχον, τὴν ἀτομικὴν δρῶσιν ἑνὸς ἀνθρώπου, ἣτις δρῶσις ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀληθὲς τοῦ λαοῦ πνεῦμα. Ἡ μονοκρατορία τῆς Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Φρειδερίκου τῆς Πρωσίας ὑπῆρξεν ἐθνικωτέρα τῆς ὀλιγαρχικῆς πολυαρχίας τῆς πολωνικῆς Διαίτης, τῆς ἐξωθησάσης τὸ κράτος εἰς τὴν διάλυσιν, τὸ ἔθνος εἰς τὴν ὑπαδούλωσιν.

Τοῦτο δὲν ἐνοήθη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς οὐσιμότητος. Λαός, ἐστερημένος ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως, δημοσία γνῶμη, ἐκίστατε παραπλανωμένη ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀπατεῶνος, παρεδόθη ἀσυνειδήτως εἰς οἰκτρὰν ὀλιγαρχίαν, ἐστερημένη πάσης φιλοδοξίας καὶ ἐγγενοῦς ἀντιλήψεως τῶν ὑποχρεώσεών της. Τὰ ἐπισωρευθέντα ἀπὸ δεκαετηρίδων πολιτικὰ καὶ ἐθνικὰ ἐρείπια πρόκεινται ἐναργῆ μαρτύρια τῆς φύσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς κοινοβουλευτικῆς δεισιδαιμονίας.

ΚΑ΄

3 Μαρτίου 1907

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκλογὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀττικῆς, πρὸς πλήρωσιν χηρευσάσης βουλευτικῆς ἔδρας ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, παρατηρήθη ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῶν ἐκλογικῶν καλπῶν πλείστων ψηφοφόρων, ἀποσχόντων τῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν καθήκοντος. Ἐβεβαιώθη, ὅτι ἐκ τῶν 34,455 ψηφοφόρων τοῦ δήμου Ἀθηναίων προσῆλθον εἰς τὰς κάλπας μόνον 12,334, τουτέστι τὸ τρίτον περίπου τῶν ἐκλογέων. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης συνέβη ἐν Πειραιεῖ, τῇ δευτέρᾳ κατὰ πληθυσμὸν ταύτῃ πόλει τοῦ κράτους, ἔνθα ἐπὶ 14,147 ψηφοφόρων ἐψηφοφόρησαν 5,174. Ἄλλ' ἐὰν ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῶν ψηφοφορησάντων τούτων οἱ ψηφοφορήσαντες νεκροί, οἱ ἀπόντες καὶ οἱ λοιποὶ παρευσεσθέντες, οἱ ψηφοφορήσαντες πλέον ἢ ἅπαξ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ὁποῖον ἐξίγεται πόρισμα: Ὅτι αἱ ἐκλογαὶ ἐν Ἑλλάδι εἶνε φαινομενικαί, καὶ ὅτι ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὐ μόνον τὴν πλειονότητα αὐτοῦ δὲν ἐκπροσωπεῖ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν μειονότητα. Παραλείπω νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον ἡ ψῆφος τοῦ λαοῦ σκέπτεται, καθ' ἣν στιγμὴν κρίνεται ἐν τῇ κάλπῃ τοῦ

ὑποψηφίου καὶ κατὰ πόσον ὁ ψηφοφόρος ἔχει τὴν συνείδησιν τῆς πράξεως, ἢν ἐκτελεῖ, δυνάμει τοῦ πολιτικοῦ καὶ συνταγματικοῦ αὐτοῦ δικαίου.

Καὶ ἐν τούτοις πολλὰς ἡμέρας πρὸ τῆς ἐκλογῆς, ἔτι δὲ μᾶλλον κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, οἱ ὑποψήφιοι καὶ μερὶς κατοίκων, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ μὴ εἶνε δημόται, ἐνίοτε δὲ καὶ πολῖται τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, διατελοῦσιν εἰς ἀκάθεκτον κίνησιν καὶ ἐπικοινωνίαν. Ἐπέρχεται ἀναστάσις ἐγκεφάλων, στομάχων, πανταχοῦ μὲν τῶν ἐκλογικῶν κέντρων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐλληνικῇ πρωτευούσῃ, ἐν ἣ διατρίβουσιν οἱ πολιτικοὶ κεφαλαιοῦχοι.

Διεξάγεται ἐκλογικὴ ἐνέργεια, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὕτη σκοπεῖ οὐχὶ εἰς τὴν διατύπωσιν ὠρισμένου προγράμματος, ἐγγράφου ἢ προφορικοῦ, ἀλλ' ἐπιζητεῖται ἡ ἀποπλάνησις τῶν ὑπλοϊκῶν ψηφοφόρων. Καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται πρωτίστως οὐχὶ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς δυσφημῆσεως τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων. Ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἐκτοξεύονται ἐν ταῖς τριόδοις ὕβρεις καὶ προπηλακισμοὶ κατ' ἐπιφανῶν προσώπων, ὑποψηφίων διὰ τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα, διὰ τὴν προεδρίαν τῆς Βουλῆς, εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν ὁποίων καταλαμβάνεται ἐκ φορέως, ἀλλ' ἕμα καὶ ἐξ ἀγανακτήσεως, ὁ μᾶλλον πεπωρωμένος ἄνθρωπος. Ὁ λαϊκὸς ψηφοφόρος καταλαμβάνεται ἐξ ὀργισμοῦ, δὲν ἔχει συνείδησιν τῶν λόγων του, τῶν κινήματων του, τῶν πράξεών του. Ὁ δὲ τίμιος ἄνθρωπος, ὁ κεκτημένος λεπτὴν τὴν ἀκοὴν καὶ τὰ αἰσθήματα; Ὅφείλει νὰ σιωπᾷ πρὸ τῆς ἀκοσμίας, νὰ ἀποσύρῃται ἐνωρὶς εἰς τὸν οἶκόν του. Κινδυνεύει νὰ παρευρεθῇ, ἀκουσίως βεβαίως, εἰς τινα συμπλοκὴν, καὶ ἐν τῇ διεξαγωγῇ αὐτῆς ν' ἀπολέσῃ ἕνα ὀφθαλμόν, ἕνα βραχίονα, ἢ καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη. Τίς θέλει τὸν προστατεύσῃ; Ἡ ἀστυνομία. Ἀλλ' αὕτη δὲν ὑφίσταται κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας. Καὶ ἂν δὲ τυχαίως παρευρίσκειτο ἐν τῷ τόπῳ τῆς συμπλοκῆς, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθήκον αὐτῆς, φοβουμένη μὴ καταγγελθῇ, ὅτι ἐπεμβαίνει εἰς τὰς ἐκλογάς, ζητοῦσα νὰ περιορίσῃ τὴν ἐκλογικὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἑλληνος πολίτου!

Οἱ ἐν Ἀθήναις κατοικοῦντες δὲν ἐλησμόνησαν βεβαίως τὴν αἱματηρὰν σύγκρουσιν, τὴν γενομένην τὴν παραμονὴν τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Μαρτίου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Συντάγματος, τῇ κεντρικωτάτῃ ταύτῃ πλατείᾳ τῆς πρωτευούσης, ὑπ' αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα, ἐμ-

προσθεν τῶν μεγαλειτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ὑπὸ τῶν ξένων, οἵτινες κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἦσαν πολυπληθέστατοι, θαμιζομένων ξενοδοχείων καὶ καφενείων. Ἄνθρωποι ἐφρονεύθησαν, ἐπληρώθησαν κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ παρεπιδημοῦντες, εἰς οὐδεμίαν διατελοῦντες σχέσιν πρὸς τοὺς θορυβοποιούς τῶν ἐκλογικῶν ἀγώνων, τῶν ὁποίων ἠγοῦντο αὐτοὶ οἱ ἐκλογικοὶ ὑποψήφιοι. Ποία ἐξουσία ἐτόλμησε νὰ περιορίσῃ κατὰ τὴν ἔσρα τῆς συμπλοκῆς τοὺς ταραξίας, ἢ νὰ προβῇ εἰς ἀνακρίσεις μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῖς τελεσθεῖσιν ἐγκλήμασιν; Οὐδεὶς τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐτόλμησεν ἐγίνωσκεν, ὅτι θὰ προσέκοπτεν ἐνώπιον τῶν ἀνευθύνων, οὐχὶ βεβαίως τῶν νόμων ἀνεγνωρισμένων τοιούτων, ἀλλὰ τῶν πολιτικῶν ἰσχυρῶν, τῶν διεκδικούντων τὸ ἀνεύθυνον τοῦ προσώπου. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τίς εὐσυνείδητος πολίτης θέλει προσέλθῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς εἰς τὴν κάλπην, ἀφοῦ καλῶς γινώσκει, ὅτι δὲν εἶνε ἀσφαλῆς ἡ ζωὴ του, ἐν περιπτώσει δὲ οἰουδήποτε δυστυχήματος, ἢ δικαιοσύνη θὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ τηρήσῃ ἐπιφυλακτικὴν στάσιν, μὴ ἐπιτρεπομένου αὐτῇ ὑπὸ τῆς κριτούσης καταστάσεως νὰ προβῇ εἰς τὴν προσήκουσαν ἐνέργειαν; Καὶ διὰ ἀντιγράφω ταῦτα ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἐπικαλοῦμαι αὐτὸ τὸ κῦρος τοῦ προέδρου καὶ τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, πλειστάκις διαμαρτυρηθέντων κατὰ τῆς καταστάσεως. Ἄλλ' ἢ φωνὴ αὐτῶν . . . φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Ἐρωτηθῆτω οἷοςδήποτε πολίτης, ἐγγεγραμμένος ἐν τοῖς ἐκλογικοῖς καταλόγοις, αὐτόνομος, εὐσυνείδητος, ἀνεξάρτητος τὸ φρόνημα, ἀλλὰ καὶ συνταγματικὸς, ἐπιθυμῶν νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐκλογικὸν αὐτοῦ δικαίωμα, ὅπερ θεωρεῖ ἐπίσης καὶ ἐπιβεβλημένον καθῆκον: Τίνος λόγου ἕνεκα ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἐκλογικῆς κάλπης; Καὶ εἶνε πλείστοι οἱ τοιοῦτοι ἀπέχοντες. Θὰ σᾶς ἀποκριθῇ μετὰ πεποιθήσεως: «Πράττω τοῦτο ἕνεκα σοβαρῶν αἰτίων. Δὲν γνωρίζω ὑπὲρ τίνος θέλω ψηφοφορήσῃ. Ἐπιθυμῶ νὰ ψηφοφορήσω ὠρισμένην πολιτικὴν ἀρχήν: ἀλλὰ δὲν γινώσκω παρὰ τίνι προσώπῳ, ἐν τίνι ἐκλογικῇ ἢ πολιτικῇ αἰθούσῃ θέλω συναντήσῃ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ σημαίαν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐνδιαφέρομαι καὶ ὡς πολίτης, καὶ ὡς Ἕλληνα.» Ἐκαστος τῶν ὑποψηφίων φέρει, κατὰ τὰς περιστάσεις, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πολιτικὸν προσωπεῖον: σήμερον περιβαλλόμενον διὰ κλάδου ἐλαίας, αὔριον διὰ κροδονίου· σήμερον εἶνε πράσινος καὶ αὔριον κίτρινος· ἀλλάσσει μορφὴν, φρόνημα, χαρακτῆρα, κατὰ τὰς περιστάσεις, δηλαδὴ

κατὰ τὰ οἰκογενειακὰ, ἢ τὰ ἐπαρχιακὰ συμφέροντά του. Τίτος λόγου ἔνεκα νὰ ἐνθουσιασθῶ ὑπὲρ τοῦ τοιούτου ὑποψηφίου; Ἐίμαι βέβαιος, διότι τὰ αὐτὰ πρόσωπα πολιτεύονται ἀπὸ δεκαετηρίδων, ὅτι δύναμαι νὰ ψηφίσω αὐτὸν ὡς ὑποψηφικόν, καὶ μόλις εἰσέλθῃ εἰς τὸ βουλευτήριον, μετὰ τὴν ἐξέλεξιν τῶν ἐκλογῶν, θὰ καταστῇ ἀντιπολιτευόμενος.

«Γινώσκουσι τῶτο οὐδ' ἀρχηγοὶ του, οἱ σύντροφοί του, οἱ θαυμασταὶ του. Ὁ ἴδιος δὲν διατάζει νὰ τὸ βροντοφωνήσῃ εἰς ἐπήκοον τῶν ἐκλογέων του... Μετὰ ταῦτα τί ζητεῖτε παρ' ἐμοῦ; Ὑπὸ τοιούτους ὄρους πρὸς τίνα σκοπὸν νὰ ἐκτελέσω καθήκον, ἐπιβαλλόμενόν μοι ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, ἀφοῦ οὐδὲν εἶνε δυνατόν νὰ προσέλθῃ ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ εὐγενοῦς τούτου καθήκοντος;»

Καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ οὕτω φιλοσοφῶν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὁ εὐσυνείδητος πολίτης καὶ δικαιολογῶν τὴν ἀπὸ τῆς ἐκλογικῆς κάλπης ἀποχὴν του: «Δὲν ἀμφισβητῶ, ὅτι οὕτω σκεπτόμενος καὶ πράττων, φαῦλον παρέχω παράδειγμα εἰς τοὺς κατωτέρους μου, καθίσταμαι κακός, ἀχρηστος πολίτης. Ἄλλ' ἀκολουθήσατε μέχρι τέλους τὴν ὁμίλιάν μου. Ἐνθυμεῖσθε καλῶς τὰ πρὸ δεκαετίας συμβάντα ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν. Ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς κατεσκήνωσεν εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἤθελε κατασκηνώσῃ ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης, ἂν δὲν παρεκάλυεν αὐτὸν ἀνωτέρα ἰσχυρὰ βούλησις· οὐχὶ ἡ ἀντίστασις καὶ ἡ ἄμυνα τοῦ μὴ ὑπάρχοντος ἑλληνικοῦ στρατεύματος. Ἡ δημοσία γνώμη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ τοῦ ἐλευθέρου καὶ τοῦ ἀλυτρώτου, ἀπέδωκε τὴν ἐπισκήψασαν ταύτην ἐπὶ κεφαλῆς ἡμῶν μεγάλην συμφορὰν εἰς τὴν φαύλην λειτουργίαν τοῦ λεγομένου συνταγματικοῦ πολιτεύματος, εἰς τὸν πλημμελῆ καταρτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς, ἐκλεγομένων ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἀνθρώπων ἀνηκόντων εἰς τὴν πατρίδα μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν. Σφοδρὸς ἔπνεεν ἄνεμος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατὰ τῆς κομματικῆς πολιτικῆς. Πάντες ἐφιλοδόξουν ν' ἀποταχθῶσιν αὐτῇ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τὰς διεξαγομένας πρώτας ἐκλογὰς μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου εἶχε κατεξανασιτῆ κατὰ τῶν προσωπικῶν κομμάτων, τῶν τε ἐπαρχιακῶν καὶ τῶν κεντρικῶν. Οὐκ ὀλίγοι τότε πολιτικοί, ἡμαρτωλοὶ καὶ μὴ τοιοῦτοι, παρέσχον εἰς τοὺς ἐκλογεῖς αὐτῶν ὅσον πίστιος, πολιτικῆς ὁμολογίας, ὅτι κατέρχονται εἰς τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα ὡς ἐχθροὶ τῶν προσωπικῶν κομμάτων, ὑποσχρόμενοι νὰ συντελέσωσιν, ἐν ἣ περιπτώσει ἐκλεγῶσιν, εἰς τὸν

ἐγκαιρισμὸν νέου πολιτικοῦ συστήματος, βασιζομένου ἐπὶ τῶν ἀρχῶν καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν παροχῶν τῆς διοικήσεως. Ὑπεσχέθησαν τοιαῦτα ὡς τίμοι ἄνθρωποι καὶ ἐξελέγησαν.

»Τίς δὲν τὸ ἐνθυμεῖται; Ἄπαντες σχεδὸν αὐτοὶ οἱ ἀνεξάρτητοι, εἰσελθόντες ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου, ἐλησμόνησαν καὶ ὄρκους καὶ ὑποσχέσεις τὴν ἐπαύριον τῆς ἐκλογῆς, συνετάχθησαν πρὸς τὴν ἀνελευθερίαν μετὰ τὰς ἐκλογὰς κυβέρνησιν, καὶ κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν προΐσταμένων τῶν διαφόρων γραφείων τοῦ κράτους, κατέστησαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτῶν δυνάμεως οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν ρησοφολόγων. (Ἡ λέξις εἶνε ἀμετάφραστος καὶ παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἀκούσιον τοῦτον χυδαϊσμόν μου).

»Ἐν παρομοίᾳ περιστάσει ἐν Γαλλίᾳ ὁ Λαμαρτῖνος, στιγματίζων ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς βουλῆς τοὺς ἥρωας πολιτικῆς τινος ἐξωμοσίας, ἀνεφώνησε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἐπόμενα: «Ὑπάρχει τι χεῖρον τοῦ κυνισμοῦ. Εἶνε ὁ κυνισμὸς τῆς ἀποστασίας.»

Καὶ συνεχίζων τὴν ὁμιλίαν του περὶ ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ἐκλογικῶν καλπῶν ὁ εὐσυνείδητος πολίτης θὰ εἶπῃ τὰ ἐπόμενα:

«Τὸ ἀνοσιώτερον ἅμα καὶ βδελυρώτερον τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐκλογικοῦ θεάματος εἶνε ὅτι ἡ ψηφοφορία τελεῖται ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν. Φοίκη! Τὰ πάντα ἐπιτρέπονται τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Οἱ ἐπίλεκτοι τῆς κομματικῆς ἀκολασίας ἐγκαθιδρύουσι τὸ στρατηγεῖον αὐτῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Τρώγουσι, πίνουσι, μεθύσκονται, καπνίζουσιν, ἀσχημονοῦσι, βωμολοχοῦσιν, ἀγοράζουσι καὶ πωλοῦσι συνειδήσεις ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ τόπῳ, ἐντὸς τοῦ οἴκου τὴν προηγουμένην Κυριακὴν ἠκούοντο ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ κῆρυξ τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος κατηχοῦντες καὶ διδάσκοντες τοὺς προσερχομένους Χριστιανοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν.» Ἡδὴ ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου ἔλαβε μορφὴν καὶ χαρακτηῖρα καπηλείου τοῦ χειρίστου εἶδους. Διότι εἶπε τὰ πάντα ἐπιτετραμμένα, ὅσα διστάζει τις καὶ νὰ σκεφθῇ ἀκόμη. Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖσι ὑποκριταί. Μετέβαλον τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου εἰς οἶκον ἐμπορίου, δύναται νὰ εἶπῃ πολιτικός τις Ἰησοῦς καὶ νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὸ φραγγέλιον.

»Ἀλλὰ ποῦ εὐρίσκεται ὁ ἐθνικὸς οὗτος Ἰησοῦς κατὰ τὰς πονηρὰς ταύτας ἡμέρας, ἐν αἷς εὐρίσκεται τὸ ἐλληνικὸν γένος, ἰδίᾳ ἐν τῷ

ἐλευθέρω κράτει ; Διαμαρτύρεται ἐκάστοτε, ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη, αὕτη ἢ ἐκείνη ἢ ἐκκλησιαστικὴ Σύνοδος, οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ εὐσυνειδήτος. Τίς προσέχει ; Ὁ ναὸς τοῦ Κυρίου ἐξακολουθεῖ καὶ θὰ ἐξακολουθῇ διατελῶν οἶκος ἐμπορίου μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θέλει ἀναφανῆ ἔν τῷ μέσῳ ἡμῶν ὁ ἔν ο π λ ο ι σ π ρ ο φ ῆ τ η ς»

Τοιαύτη εἶνε ἡ δικαιολογία παντὸς εὐσυνειδήτου πολίτου, ἀπέχοντος πάσης ἀναμίξεως καὶ ψηφοφορίας ἐν ταῖς ἐκλογαῖς. Κατὰ θεωρίαν τυγχάνει βεβαίως ἄξιος καταδίκης. Ἄλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ; Τίς ὁ δικαιούμενος νὰ καταδικάσῃ τὸν τοιοῦτον πολίτην ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ ἐκτελέσεως τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ;

Εἶχον καθῆκον νὰ γράψω τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἐξηγῶν καὶ οὐχὶ δικαιολογῶν τὸ πολιτικὸν τοῦτο παρ' ἡμῶν φαινόμενον τῆς κατὰ μυριάδας ἀπογῆς φιλοπατρίδων καὶ διακεκριμένων ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογικῆς κλίπης καὶ τῆς ἐκτελέσεως στοιχειωδεστάτου πολιτικοῦ καθήκοντος.

Ὁ ἀνὰ μάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω.

ΚΒ'.

10 Μαγτίου 1907

Ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις προσεπάθησα ν' ἀναλύσω φρυσιολογικῶς καὶ ιστορικῶς τὸν ὀλιγαρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐν Ἑλλάδι λειτουργοῦντος κοινοβουλευτισμοῦ, οἷος ἐξειλίχθη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας μέχρι τῶν ἡμερῶν, καθ' ἧς ἀρέλαβον ν' ἀναλύσω αὐτὸν ὑπὸ πύσας τὰς ἐπόψεις, ἐπικαλούμενος τὰ ιστορικὰ γεγονότα καὶ τὴν ὀλεθρίαν ἐπιρροήν, ἣν οὗτος ἐξήσκησε καὶ ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἐλευθέρου τούτου κράτους, αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Καὶ ξένοι καὶ ὁμογενεῖς ἐρευνηταὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ἀνωμολόγησαν, ὅτι ὁ κοινοβουλευτισμὸς οὗτος εἶνε ὁ παραίτιος τῆς δεινῆς καταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἄν ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας ἀπώλεσε τὴν παλαιὰν αὐτοῦ αἴγλην καὶ γοητείαν, ἂν ἢ πρὸς τὸ ἐλεύθερον κράτος ἐμπιστοσύνη τῶν τε ὁμαιμόνων καὶ τῶν περιοίκων λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου περιορίσθη, τοῦτο ὀφείλεται ἐξάπαντος εἰς τὴν ἐγωϊστικὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τῶν ἰθνηόντων τὰ πράγματα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τεσσαρακονταετίαν.

Ἡ στενὴ πολιτικὴ ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου ζητήματος, ἀναφερομένου εἰς τε τὰ ἔσωτερικὰ καὶ τὰ ἔξωτερικὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, ἐξαγακτήρισε τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν, ἣτις ἐνόμισεν, ὅτι ἐδημιουργήθη μᾶλλον, ὅπως ἐκπροσωπήσῃ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐλευθερωθέντων ἀνθρώπων, τῶν ἀποτελούντων αὐτήν, οὐχὶ δὲ νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἰδεώδη καὶ τὰς εὐγενεσιτάτας ἱστορικὰς ροπὰς τῶν ἑκατομμυρίων ἐκείνων, τῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἃς περιβρέχει ἡ Μεσόγειος καὶ ὁ Εὐξείνιος Πόντος. Ἡ ὀλιγαρχία περιορίσθη ἐντὸς τοῦ οἴκου αὐτῆς καὶ παρέβλεπεν ἀτόπως τὰ μεγάλα ἱστορικὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους χάριν τῶν μικρῶν συμφερόντων τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ὅπως ἐνόησεν αὐτὸ καὶ ὠργάνωσεν ἡ κοινοβουλευτικὴ φρατρία.

Κατὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως τῆς πολιτικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, παρετήρησα ἤδη τοῦτο ἐπανειλημμένως, δύο ἔπρεπε ν' ἀντιταχθῶσιν ἀντίρροπα—ἡ ἑλληνικὴ βασιλεία καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἀμφότεραι αὗται αἱ φυσιολογικαὶ δυνάμεις, ἔχουσαι λόγον πολιτικῆς ὑπάρξεως, ἀπορρέουσιν οὐ μόνον ἀπ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Καὶ ἡ βασιλεία καὶ ὁ λαός δὲν ὑπῆρξαν ξένα πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀπώλεσεν ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν Κωνσταντίνων τὸν ὄρατὸν αὐτοῦ ἱστορικὸν ἀντιπρόσωπον· συνέζων μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Ὁ μὲν ἑλληνικὸς λαός, ὡς πραγματικὴ ὑπόστασις, ἡ δὲ ἑλληνικὴ βασιλεία, ὡς ἡ συμβολίζουσα ἰδέα καὶ δύναμις τὴν ἱστορικὴν ἀνακύκλωσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Καὶ τί ἄλλο ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ θρόνου τοῦ μαρμαρωμένου βασιλέως, τί ἄλλο, ἢ ὅτι ἡ πανελλήνιος ἐθνικὴ ἰδέα ἔμελλε νὰ λάβῃ πλήρη ὑπόστασιν διὰ τῆς ἑλληνικῆς βασιλείας, ἣτις, δίκην φωτεινῆς λαμπάδος, ἔμελλε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν περιούσιον λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ;

Ἡ ἰδέα αὕτη, ἡ συμβολικὴ αὕτη περὶ τῆς ἐθνικῆς βασιλείας συνείδησις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, δὲν ἀπέρρεεν ἀπὸ φανταστικῆς συλλήψεως, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀνάγκης τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅπως ταῦτα ἐξελίσσονται ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τῶν λαῶν. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ δοῦλος, ὁ δεδιωγμένος, ὁ ἀπόκλητος παντὸς ἀνθρώπινου δικαιώματος, ἐν ταῖς ζοφερωτάταις αὐτοῦ ἡμέραις, ἐκέκτιστο ἀρκοῦσαν ἀντίληψιν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ὥστε νὰ πιστεύσῃ

καὶ νὰ καθιερώσῃ ὡς ἄρθρον πίστεως, ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἐνὸς βασιλέως, ἐνόπλου ἡγεμόνος, ἤθελε δυνηθῆ νὰ λύσῃ τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ πρόβλημα, νὰ δημιουργήσῃ ἔννομον, ἰσχυρὰν πολιτείαν, δι' ἧς καὶ μόνης ἤθελε δυνηθῆ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν μὴ διακοπεῖσαν ἐξ ὀλοκλήρου ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐνότητι καὶ σταδιοδρομίαν. Ἡ ψυχὴ του, ἢ ποιήσῃς του, περιεστρέφοντο διηνεκῶς περὶ τὴν μυστηριώδη εἰκόνα τοῦ **Μ Α Ρ Μ Α Θ Ω Μ Ε Ν Ο Υ** βασιλέως. Ἐν ἐκάστη ἐθνικῇ κρίσει ὁ παράκλητος βασιλεὺς ἠκτινοβόλει ἐπὶ τοῦ ὄριζοντος τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, ὧν ἢ πλήρωσις ἔμελλε κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐπιτευχθῆ διὰ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ. Ἐν τῇ ιδέᾳ ταύτῃ ἠλπισεν, ἐπίστευσε καὶ ἠγωνίσθη ἀπὸ αἰῶνων τὸ ἑλληνικὸν γένος.

Ὁ γερμανικὸς λαὸς ἐπίστευεν εἰς τὴν ἱστορικὴν παλιγγενεσίαν τοῦ παλαιοῦ Βαρβαρόσσα, τοῦ ὑπνώττοντος ἀπὸ αἰῶνων ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ **Κυρχνάουζερ** καὶ ἀνεγεννήθη ἐν τῇ ιδέᾳ ταύτῃ. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπελίθειτο τῶν παραδόσεων αὐτοῦ· ὑπέθεσεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ποιητοῦ συμβόλου τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτοῦ παλιγγενεσίας.

Ἐπὶ τῆς ιδέας ταύτης ἔπρεπε νὰ βασιζέται τὸ πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν πρόγραμμα τοῦ δημιουργηθέντος πρὸ ὀγδοηκονταετίας, ἐν μέσῳ τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν τοῦ πολέμου, νέου ἑλληνικοῦ κράτους. Πρωτίστως ἔδει νὰ κατανοηθῆ, ὅτι τὸ μέγα πρόβλημα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυθῆ ἄλλως ἢ διὰ τῆς δυνάμεως, τῆς ἐνόπλου βίας, ἣτις ἠδύνατο νὰ τελεσιουργήσῃ μόνον ἐν ἡ περιπτώσει ἀντιτίθετο εἰς τὴν διεύθυνσιν ἐνὸς ἀνδρός. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὗτος ἠδύνατο νὰ εἶνε καὶ μονάρχης, καὶ συνταγματικὸς ἡγεμὼν, καὶ πρόεδρος δημοκρατίας· ἀλλὰ πάντως ἐξασκῶν τὴν ἐξουσίαν δυνάμει τῆς λαϊκῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, οὐχὶ δὲ περιοριζόμενος ἐκάστοτε ὑπὸ ὁμάδος ἀνθρώπων, φιλοδοξούντων νὰ θέσωσιν τὴν προσωπικότητα αὐτῶν ὑπὲρ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πολιτείας.

Διὰ τοιούτων ἰδεῶν ἐγαλουρήθη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀπὸ αἰῶνων. Ἀνέμενε παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν παράκλητον αὐτῆς ἱστορικὸν ἡγέτην. Τοῦτο δὲν κατενοήθη. Ἡ ὀλιγαρχία δὲν τὸ ἐπέτρεψε. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία πελαγοδρομεῖ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἄνευ πυξίδος, ἄνευ ὁδηγοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἀγκύρας.

Ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐδημιουργήθη καὶ δὲν ἐφίσταται ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις, ὅφ' ἃς καὶ ἡ πλείστων ἄλλων λαῶν. Προῖον πολιτικοῦ συναλλάγματος, ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάγκης, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς χθρῆς μόλις, στερεῖται τῆς ἀθιεντείας ἐκείνης ἐν τῷ τόπῳ, ἣν κέκτινται ἄλλαι βασιλεῖαι, συνδεόμεναι ἀπὸ αἰῶνων μετὰ τῶν εὐτυχῶν καὶ δυστυχῶν περιπετειῶν τοῦ ἔθνους. Ἡ καταγωγὴ αὐτῆς δὲν κρύπτεται εἰς τὰ βάθη τῆς ἱστορίας, οὐδ' ἐδημιούργησεν αὐτὴν ἡ μυστικὴ ἀντίληψις τοῦ μεσαιῶνος διὰ τοῦ χρίσματος ἐλέω Θεοῦ. Νεαρὰ τὴν ἡλικίαν, μὴ ἐξασκοῦσα εἰσέτι τὴν γοητεῖαν τῆς παραδόσεως, ἐκέκλητο ἐπ' αἰαίσις οἰωνοῖς ἐθνικοῦ μεγαλείου, γενναίων ὑψηροῦν, ν' ἀναλωθῆ ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων καὶ δοκιμασιῶν, ὅπως ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ ἰσχυροτέρα, ἀξία ἔθνους, οἷ ἡ μόνη ἀτυχία ὑπῆρξε μέγχοι τοῦδε, ἔτι ὑπέκυψεν εἰς τῆς καρδίας μᾶλλον τὰς ἐμπνεύσεις ἢ εἰς τοῦ νοῦ τὰ ἐπιτάγματα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ βασιλεία ἐν Ἑλλάδι δὲν ἠδύνατο, οὐδὲ δύναται νὰ ἐννοηθῆ καὶ νὰ πραγματοποιηθῆ ἐξ ὁλοκλήρου κοινοβουλευτικῶς. Ὁ ἀπόλυτος κοινοβουλευτισμὸς ἦτο ἐπόμενον ν' ἀπορορήσῃ πᾶσαν αὐτῆς φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἰκμάδα ζωῆς καὶ ἐνεργείας, νὰ τὴν ἐξουδετερώσῃ. Τοῦτο ἦτο τὸ συμφέρον αὐτοῦ, ὅ περ ἐπεδίωξε per fas et nefas· καὶ διέπραξε τὸ ἀδίκημα τοῦτο κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, χωρὶς ν' ἀναλογισθῆ τὰ ἀποτελέσματα. Ἄλλ' ἐὰν παρ' ἄλλοις λαοῖς, οἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτιον συνεπλήρωσαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἡ βασιλεία, ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ καὶ λειτουργίᾳ, νομίζεται μέγχοι τῆς στιγμῆς ταύτης θεσμὸς ἀναγκαῖος, ἐν Ἑλλάδι, ἣτις δὲν συνεπλήρωσεν ἀκόμη τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς τύχας, τουτέστι δὲν ἐπραγματίωσε τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἐνότητα, ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας ἐπεβίλλετο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἡ βασιλεία ὄφειλε νὰ καταστῆ τὸ ὄρατον σύμβολον τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἡ ἐπικρατήσασα ὀλιγαρχία καὶ διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 εἶχε συμφέρον νὰ παρακωλύσῃ παντὶ τρόπῳ τὴν ἐξέλιξιν τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, περιορίσασα αὐτὴν ἐντὸς ψευδοκοινοβουλευτικῶν τύπων. Ἐπρεπεν αὕτη νὰ ἐπικρατήσῃ τέλει ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ νὰ εἴπῃ: τὸ κράτος εἶμαι ἐγώ. Ὁ βασιλεὺς

λεῦει, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ. Τὸ θλιβερόν σόφισμα ἐρρίφθη πρὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ εὐρέθησαν οἱ παραδεχθέντες αὐτό, οἱ πιστεύσαντες. Σταυροφορία ὑπὲρ τῶν θεσμίῶν, ὑπὲρ βαιμῶν καὶ ἐστιῶν. Καὶ δὲν ἐγένοντο μὲν στάσεις πρὸς ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας ταύτης· ἀλλ' ἡ ἠθικὴ καὶ κοινωνικὴ τάξις τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἐπανειλημμένως ἐκλονήθη καὶ ὑπενομεύθη ἐξ ὀνόματος τῆς ἀρχῆς ταύτης. Ἡ βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων, τὸ συνέδριον τοῦτο τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐξουδετέρωσε καὶ ἐξουδετεροῖ μέχρι τῆς σήμερον τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Κατ' ἀνάγκην ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀναρχία.

Ὁ βασιλεὺς βασιλεύει καὶ δὲν κυβερνᾷ. Εἶνε ἀληθὲς τὸ δόγμα τοῦτο καὶ βασιλεύεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων; ἐπὶ τῆς φυσιολογίας τῆς συνταγματικῆς πολιτείας;

Θέλει ἐξετασθῆ ἔν τῷ προσεχεῖ ἄρθρῳ.

ΚΓ'.

24 Μαρτίου 1907

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Παλινορθώσεως καὶ ὀλίγας πρὸ τῆς δυναστικῆς μεταβολῆς τοῦ Ἰουλίου 1830 ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἀδόλφος Θιέρσος, γνωστὸς ἐν τῇ πατρίδι του μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης μόνον ὡς ἱστοριογράφος τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὡς εὐφυῆς δημοσιογράφος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ, οὐδὲ κεκτημένος ἔτι πείραν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων καὶ τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς χώρας, ἐξεσφενδόνησεν ἐν τῷ «National», τῇ ἐφημερίδι, ἣν μετὰ τοῦ Ἀρμάνδου Καρρὲλ καὶ τοῦ Μιγὲ εἶχεν ἰδρύσῃ πρὸς καταπολέμησιν τῶν ὑπερβασιῶν καὶ τῶν ἀνθαιρέτων πραξικοπημάτων τῆς βουρβωνικῆς δυναστείας, τὸ περιώνομον ἐκεῖνο — le roi règne et ne gouverne pas. Ἴσως ἡ ρῆσις αὕτη ἐδημιούργησεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ τὴν πολιτικὴν τύχην τοῦ μέλλοντος ἰδρυτοῦ τῆς Συνταγματικῆς Δημοκρατίας, ἀλλ' ἀπεδείχθη μετὰ ταῦτα, διὰ τῶν πραγμάτων, πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης κενὴ φράσις, ἐστερημένη ἐπιστημονικῆς καὶ πολιτικῆς ἀληθείας παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν λαῶν, οἵτινες ἐξ ἀπομνήσεως, ἐκ κενοδοξίας, ἢ ἐκ κομματικῶν συμφερόντων, ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐφαρμόσωσι, μέχρι τῆς στιγμῆς δὲ ταύτης μᾶλλον